

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.141>

ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ П.П. 4¹, 5 Ч. 1 СТ. 284 КПК УКРАЇНИ ВЕРХОВНИМ СУДОМ ВІДНОСНО ЗАСУДЖЕНОГО, ЯКИЙ ПОМЕР ДО ЗАВЕРШЕННЯ КАСАЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Лазоренко Є.Ю.,

доктор філософії у галузі знань 081 Право (PhD),

прокурор відділу підтримання

публічного обвинувачення в суді

та забезпечення діяльності у сфері запобігання

та протидії корупції,

Чернігівська обласна прокуратура

ORCID: 0000-0002-5635-3521

Лазоренко Є.Ю. Питання застосування п.п. 4¹, 5 ч. 1 ст. 284 КПК України Верховним Судом відносно засудженого, який помер до завершення касаційного провадження.

Стаття присвячена аналізу проблем, які можуть виникнути на стадії перегляду Верховним Судом кримінальних проваджень у випадку одночасного існування двох юридичних фактів, які є підставами для закриття кримінального провадження: втрата чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння (п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України) та смерть засудженого, але близькі родичі якого наполягають на реабілітації померлого (п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК України).

Для досягнення мети цього дослідження, автор, використовуючи системний, узагальнюючий, порівняльний методи та метод аналізу, виокремив спільні та відмінні риси обох підстав для закриття кримінального провадження, передбачених п.п. 4¹, 5 ч. 1 ст. 284 КПК України. До спільних віднесено те, що вони за наслідками, які наступають для засудженого, є нереабілітуючими; пов'язані з настанням юридичного факту: 1) прийняття або внесення змін до закону України про кримінальну відповідальність та 2) настання смерті засудженого на стадії касаційного провадження. Відмінними ж автор визначив волевиявлення конкретної особи на реалізацію принципу презумпції невинуватості. Зокрема, для ухвалення судом рішення за п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України необхідна активна (вольова) поведінка засудженого, тоді як для застосування п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК України достатньо пасивної (конклюдентної) поведінки близьких осіб померлого засудженого. Саме за рахунок наявності вказаної відмінності автор констатує, що Верховний Суд без згоди саме засудження не має права закривати провадження за п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України.

У статті також досліджено повноваження Верховного Суду щодо продовження судового розгляду провадження з метою реабілітації померлого засудженого. При цьому автором наголошено, що касаційний суд не може відмовити у розгляді заяви близьких осіб про реабілітацію померлого лише з підстав того, що діяння, за яке його було засуджено, законодавцем декриміналізовано. У зв'язку з чим були запропоновані відповідні зміни до КПК України.

Крім того, автором були досліджені наявні межі касаційного провадження, в рамках яких суд касаційної інстанції може проводити дослідження кримінального провадження та приймати рішення з метою реабілітації засудженого.

Ключові слова: кримінальний процес, кримінальне провадження, декриміналізація, реабілітація, касаційний кримінальний суд, сприятливі наслідки, близькі родичі, невід'ємні процесуальні права.

Lazorenko E.Y. Issues of application of paragraphs 4¹, 5 of Part 1 of Article 284 of the Criminal Code of Ukraine by the Supreme Court in respect of a convict who died before the completion of cassation proceedings.

The article is devoted to the analysis of the problems which may arise at the stage of review by the Supreme Court of criminal proceedings in case of simultaneous existence of two legal facts which are the grounds for closing criminal proceedings: the expiration of the law which established the criminal unlawfulness of an act (clause 4¹, part 1, Article 284 of the Criminal Code of Ukraine) and the death of a convicted person, but whose close relatives insisted on the deceased's rehabilitation (clause 5, part 1, Article 284 of the CPC of Ukraine).

To achieve the purpose of this study, the author, using the systematic, generalising, comparative and analysis methods, has identified the common and distinctive features of both

grounds for closing criminal proceedings provided for in clauses 4¹, 5 of Part 1 of Article 284 of the Criminal Code of Ukraine. The common features include the fact that they are non-rehabilitating in terms of the consequences for the convicted person; they are related to the occurrence of a legal fact: 1) adoption or amendment of the law of Ukraine on criminal liability and 2) death of the convicted person at the stage of cassation proceedings. The author identifies the will of a particular person to implement the principle of presumption of innocence as distinctive. In particular, for the court to make a decision based on clause 4¹ of Part 1 of Article 284 of the Criminal Code of Ukraine, active (volitional) behaviour of the convict is required, while for the application of clauses 5 of Part 1 of Article 284 of the Criminal Code of Ukraine, passive (conclusive) behaviour of the deceased convict's close persons is sufficient. It is due to this difference that the author states that the Supreme Court has no right to close the proceedings based on clause 4¹ of Part 1 of Article 284 of the Criminal Code of Ukraine without the consent of the convicted person.

The article also examines the powers of the Supreme Court to continue the trial of proceedings aimed at rehabilitation of a deceased convict. The author emphasises that the cassation court cannot refuse to consider the application of the deceased's relatives for rehabilitation only on the grounds that the act for which he/she was convicted was decriminalised by the legislator. In this regard, the author proposes appropriate amendments to the Criminal Code of Ukraine.

In addition, the author examined the existing limits of cassation proceedings within which the cassation court may conduct a criminal investigation and make decisions with a view to rehabilitating a convicted person.

Key words: criminal procedure, criminal proceedings, decriminalisation, rehabilitation, criminal cassation court, favourable consequences, close family members, inalienable procedural rights.

Постановка проблеми. Кримінальне та кримінальне процесуальне законодавство за останні п'ять років зазнало чималих змін, які неодмінно провокували у практичній площині низку проблем: правильне розуміння волі законодавця, тлумачення норми закону, впровадження її в конкретному провадженні.

З останніх таких змін – визначення мінімальної суми матеріальної шкоди, що відрізняє дрібне викрадення чужого майна (ст. 51 КУпАП) як склад адміністративного правопорушення, від кримінально караного діяння, відповідальність за яке передбачена у ст.ст. 185, 190, 191 КК України.

Органи досудового розслідування, процесуального керівництва, суди та установи виконання покарань, загалом всі, хто був дотичний до кримінального провадження (розкриття кримінального правопорушення, підтримання публічного обвинувачення, ухвалення кінцевого судового рішення та його виконання), щойно Закон України 3886-IX від 18.07.2024 [1] набрав чинності, почали його по-різному тлумачити з огляду на питання, які ставилися: до кого його слід застосовувати; на які кримінальні правопорушення він розповсюджується (за датою вчинення – до чи після прийняття вказаного Закону); яким чином змінювати / скасовувати кінцеве рішення з метою приведення вироку чи ухвали у відповідність до чинного законодавства тощо.

«Крапку» у цього роду дискусіях поставила об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у постанові від 07.10.2024 (справа № 278/1566/21) [2], виклавши правовий висновок щодо застосування зворотної дії змін ст. 51 КУпАП до ст.ст. 185, 190, 191 КК України внаслідок набрання чинності Законом України № 3886-IX.

Не зважаючи на це, кримінальне провадження як багатогранне явище, яке залежить від сукупності певних факторів та обставин, створює підґрунтя для виникнення нових правових проблем, особливо в умовах правової невизначеності, як наслідок недосконалості кримінального процесуального законодавства.

Такою на сьогодні ми бачимо проблему у застосуванні п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК України на стадії перегляду судових рішень в касаційному порядку у провадженнях, пов'язаних із декриміналізованими діяннями.

Мета дослідження. З огляду на вказане, метою цього дослідження є аналіз проблем пов'язаних із застосуванням альтернативних підстав для закриття кримінального провадження на стадії перегляду у касаційному порядку судового рішення за п. 4¹ (втрата чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння) та п. 5 (смерть засудженого, але близькі родичі якого наполягають на реабілітації померлого) ч. 1 ст. 284 КПК України та напрацювання пропозицій щодо їх практичного вирішення.

Стан опрацювання проблематики. Опрацюванням суміжних тем в Україні займалися такі науковці як І. Басиста, Н. Габлей, Ю. Дьомін, В. Завтур, О. Коваль, Х. Лепка, М. Михеєнко, В. Нор, Д. Письменний, О. Савенко, М. Стоянов, О. Торбас, М. Шумило та ін. – ними у різний час висвітлено свої погляди теоретичного та практичного застосування інституту реабілітації.

Грунтовні дослідження питань закриття кримінального провадження та реабілітації осіб, щодо яких розглядалися кримінальні прова-

дження, знайшли своє відображення у дисертаційних роботах: О. Капліної «Проблеми реабілітації у кримінальному процесі України» [3], М. Мазур «Захист прав та законних інтересів реабілітованих у кримінальному процесі» [4], Х. Павич «Закриття кримінального провадження судом першої інстанції» [5], М. Остренка «Інститут реабілітації у кримінальному процесі» [6], К. Токаренко «Процесуальний порядок закриття кримінального провадження» [7].

Разом з тим означені наукові доробки не містять відповіді на те, що може зробити та яке рішення може прийняти Верховний Суд у кримінальному провадженні, де: А) законодавцем скасовано караність діяння, тобто відсутній склад кримінального правопорушення, доведення якого є обов'язком сторони обвинувачення (мова тут і далі буде стосуватися, прийнятого ВР України Закону України № 3886-ІХ, яким були декриміналізовані ст.ст. 185, 190, 191 КК України); та Б) до розгляду касаційної скарги по суті засуджений помер, а його близькі родичі, залучені у встановленому КПК України порядку, подали заяву про продовження судового розгляду з метою його реабілітації, тобто доведення, що: або в його діях немає складу кримінального правопорушення, або матеріали кримінального провадження не містять належних, допустимих та достатніх доказів, які поза розумним сумнівом доводять винуватість померлого.

Виклад основного матеріалу. Саме такий перелік питань може виникнути вже сьогодні під час розгляду чергового кримінального провадження касаційним судом в умовах, коли неукмплектованість судів всіх інстанцій призводить до тривалого розгляду кримінальних проваджень; законодавчі ініціативи укротре призводять до реформи кримінального та кримінального процесуального законодавства, у тому числі ті, що декриміналізують діяння; повномасштабна військова агресія є одним із чинників настання передчасної смерті будь-якої людини, що живе в Україні.

Для того аби визначити правильний, законний, а головне – найбільш сприятливий за наслідками для засудженого, спосіб вирішення Верховним Судом питання закриття кримінального провадження за наявності двох альтернативних підстав, передбачених п.п. 4¹, 5 ч. 1 ст. 284 КПК України, необхідно для початку зрозуміти їх правову природу.

У теорії кримінального процесуального права всі підстави для закриття кримінального провадження, передбачені у ст. 284 КПК України, прийнято поділяти на два види: реабілітуючі та нереабілітуючі. До перших належать: відсутність події кримінального правопорушення, відсутність складу кримінального правопорушення та не доведення вини особи у вчиненні кримі-

нального правопорушення достатніми, допустимими та належними доказами (п.п. 1–3 ч. 1 ст. 284 КПК України) [8].

До другої групи належать всі інші підстави, включно із закриттям кримінального провадження у зв'язку з втратою чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння, та у зв'язку з настанням смерті засудженого [8].

З таким поділом не погоджуються лише деякі науковці, зокрема Д. Письменний [9, с. 707] та К. Токаренко [7, с. 68, 89], які вважають, що у випадку відмови держави визнавати те чи інше діяння кримінально караним, то особа має фактично визнаватися невинуватою як і за п.п. 1–3 ч. 1 ст. 284 КПК України.

З огляду на це, явної переваги однієї підстави для закриття кримінального провадження над іншою, з погляду наслідків, що вони породжують для засудженого, не вбачається. У зв'язку з цим, необхідно розглянути обставини, за яких вони можуть бути застосовані.

Для ухвалення судом рішення про закриття кримінального провадження має настати юридичний факт, що не залежить від волі засудженого і який має формально-зобов'язальний характер: у випадку п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України – прийняття ВР України закону, яким вносяться зміни до закону України про кримінальну відповідальність, внаслідок чого декриміналізуються певні склади кримінальних правопорушень; у випадку ж п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК України – настання смерті засудженого, що підтверджується відповідним документом (свідоцтвом про смерть).

Чому ми говоримо про те, що вказані юридичні факти мають ще й формально-зобов'язальний характер? А тому, що формально так і закон про декриміналізацію, і свідоцтво про смерть, дозволяють суду ухвалити своє рішення, але за обов'язкового дотримання умов, визначених КПК України.

Мова йде про реалізацію принципу презумпції невинуватості, який в залежності від підстави закриття також має різну правову природу і пов'язується з волею конкретної особи.

Так, для ухвалення судом рішення за п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України можливе за *активної (вольової) поведінки засудженого* – самостійно просить або особисто надає згоду на задоволення клопотання інших учасників провадження (прокурора або адвоката) закрити провадження за цією підставою (ч. 4 ст. 284 та глава 36¹ КПК України) [8]. Без позитивного волевиявлення саме засудженого, а не будь-кого від його імені, закриття провадження за вказаним пунктом неможливе.

У свою чергу, рішення на підставі п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК України суд може ухвалити за *па-*

сивної (конклюдентної) поведінки близьких осіб померлого засудженого – встановивши дані про смерть засудженого, суд відкладає судові засідання не менше ніж на 10 днів і одночасно направляє на адресу одного з близьких родичів або члена сім'ї, коло яких визначено КПК України, та/або захиснику обвинуваченого копію клопотання прокурора про закриття кримінального провадження із роз'ясненням права заявити клопотання про непогодження із закриттям кримінального провадження (ч. 10 ст. 284 КПК України) [8]. Не отримавши згоди або заперечення, яке має бути викладено у виді заяви із наведенням прохання продовжити розгляд з метою реабілітації засудженого, суд закриє провадження.

За таких обставин, на наше переконання, якщо суд касаційної інстанції на стадії розгляду касаційної скарги, в якій ставиться питання про скасування попередніх судових рішень через допущені істотні порушення вимог КПК України та неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність, що призвело до безпідставного засудження, одночасно встановить два названих вище юридичних факти, що формально надають йому право ухвалити постанову про закриття кримінального провадження, він цього зробити за п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України без згоди засудженого не зможе, так само як і за п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК України у випадку отримання судом заперечення близьких осіб, у зв'язку з чим має продовжувати розгляд провадження в загальному порядку за наявною необхідністю в реабілітації померлого засудженого.

Відкинувши можливість закриття Верховним Судом кримінального провадження на підставі п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України у зв'язку із смертю засудженого, існування самого факту втрати чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння, створює проблеми у процесі проведення судового розгляду для реабілітації померлого засудженого, оскільки, як зазначає М. Остренко, реабілітація померлого – це можливість доведення невинуватості померлого в учиненні кримінального правопорушення шляхом продовження кримінального провадження щодо нього після його смерті, що здійснюється за ініціативи інших осіб [6 с. 86-87; 10, с. 242].

Кримінальне правопорушення має відповідну структуру, яка включає об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт та суб'єктивну сторону, але враховуючи те, що суб'єкт помер, для проведення подальшого судового розгляду з метою встановлення достатніх підстав для реабілітації достатнім буде наявність і трьох складових. Це, наприклад, узгоджується з поглядами деяких авторів [7, с. 99] щодо поняття складу кримінального

правопорушення. І навіть у такому разі у декриміналізованих діяннях відсутній безпосередній предмет посягання, а точніше, грошовий еквівалент, який відрізняє кримінальне каране діяння від адміністративного правопорушення.

У такому випадку, ми вважаємо, що забезпечення касаційним судом права померлої особи на реалізацію презумпції невинуватості, має оцінювати рішення попередніх інстанцій без врахування Закону України № 3886-IX, оскільки на час ймовірного вчинення кримінального правопорушення діяння визнавалось законом кримінально караним.

Тепер необхідно зупинитися на повноваженнях Верховного Суду у провадженнях, розгляд яких проводиться з метою реабілітації.

Аналіз положень КПК України свідчить про те, що процесуальний закон не містить взагалі норм, які б окреслювали хід та порядок розгляду провадження, а так само і переліку рішень, які б він мав би ухвалити. У свою чергу є загальні вимоги, які зводяться до того, що суд касаційної інстанції перевіряє правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права, правової оцінки обставин і не має права досліджувати докази, встановлювати та визнавати доведеними обставини, що не були встановлені в оскарженому судовому рішенні, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу (ч. 1 ст. 433 КПК України) [8].

Яким же чином, маючи такі вузькі межі перегляду провадження в касаційному порядку, Верховний Суд може забезпечити порядок реабілітації, встановлюючи для цього необхідні обставини? Залишається незрозумілим як суд права, яким є Верховний Суд, може, і чи може взагалі, перевіряти факти кримінального провадження аби констатувати, наприклад відсутність складу або події кримінального правопорушення?

Відповідь на це питання шукала і професорка І. Басиста, зазначаючи, що незгода з кваліфікацією, призначеним покаранням, самі собою не можуть свідчити про необхідність реабілітації померлого, а от наявність порушень вимог КПК, які можуть бути викладені у касаційній скарзі засудженого чи його захисника, то вони бувають різними, а окремі з них, очевидно, можуть свідчити і про наявність підстав для подальшої реабілітації [11, с. 217].

Зі сказаного вбачається, що єдиним можливим способом реабілітації померлого засудженого є оцінка доказів сторони обвинувачення на предмет їх допустимості та належності і якщо за результатами такої оцінки буде «відсіяно» ключові докази, то треба буде встановити достатність доказів, що залишились. Це, у свою чергу, приводить до висновку, що касаційний суд може скасувати вирок місцевого суду та ухвалу

апеляційного суду та закрити провадження на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК України – за не встановленням достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді і вичерпання можливості їх отримати. У випадку ж, коли докази відповідатимуть вимогам ст.ст. 84–89 КПК України, а суди попередніх інстанцій не допустили істотних порушень в їх оцінці, то Верховний Суд має констатувати законність оскаржуваних рішень з висновками щодо доведеності вини померлого засудженого, але виконуючи приписи ст. 440, п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК України скасувати вирок та ухвалу та закрити провадження.

На наше переконання, такий обмежений набір повноважень суду касаційної інстанції не відповідатиме інтересам правосуддя, а також не забезпечить ухвалення найбільш сприятливого для померлого засудженого рішення, оскільки навіть при тому, що докази можуть бути належними та допустимими, вони можуть заперечуватись стороною захисту як такі, що не доводять склад або подію кримінального правопорушення. Зокрема, стороною захисту можуть робитися посилання на неповноту досудового або судового розгляду, які призвели до неотримання важливих доказів, які були встановлені лише після ухвалення оскаржуваних рішень (наприклад, встановлено, що потерпілим повідомлено неправдиву інформацію про викрадені речі: їх кількість, якість тощо; отримана захистом додаткова товарознавча експертиза спростовує експертизу, надану стороною обвинувачення; встановлено, що факту заволодіння майном взагалі не було, оскільки воно вибуло з володіння потерпілого з вини іншої особи тощо).

Положення ч. 1 ст. 433 КПК України містять заборону досліджувати нові докази та надавати їм оцінку, а так само переоцінювати раніше досліджені докази. У ч. 2 тієї ж статті міститься лише право Верховного Суду вийти за межі вимог касаційної скарги, а не за межі повноважень суду касаційної інстанції, якщо цим не погіршується право засудженого [8].

Видається абсурдними та економічно необґрунтованими положення КПК України, що суд, встановивши наявність обставин, які можуть свідчити про відсутність в діях померлого засудженого складу або події кримінального правопорушення, але яким не надано оцінку судами попередніх інстанцій, мав би скасовувати рішення направляти їх на новий судовий розгляд у судах першої чи апеляційної інстанції. На наше переконання, законодавець має доповнити положення глави 32 КПК України нормами, що уповноважують Верховний Суд здійснювати судовий розгляд провадження по суті як суд факту з метою реабілітації засудженого.

З огляду на те, що таких проваджень в суді касаційної інстанції буде не багато, то наван-

таження на суддів Верховного Суду суттєво не зміниться.

Висновки. Підсумовуючи, необхідно вказати, що КПК України має певні прогалини, які обумовлені не стільки недосконалістю юридичної техніки, скільки неможливістю передбачити всі ймовірні події, які підпадатимуть під дію його положень.

Такими, як нами було наведено вище, може бути одночасне існування на стадії касаційного провадження декількох тотожних з точки зору наслідків для засудженого підстав для закриття кримінального провадження та скасування рішень судів першої та апеляційної інстанції: п. 4¹ та п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК України.

З метою врегулювання такої конкуренції пропонуємо доповнити КПК України положеннями, які б визначали, що: «1. Верховний Суд, встановивши одночасно два юридичних факти: втрата чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння та настання смерті засудженого, близькі родичі якого наполягають на реабілітації померлого, не може: а) закрити провадження на підставі п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України у випадку отримання згоди на це близьких родичів померлого засудженого; б) відмовити у продовженні розгляду провадження з метою реабілітації засудженого у зв'язку з наявністю підстави, передбаченої п. 4¹ ч. 1 ст. 284 КПК України. 2. Верховний Суд, отримавши від сторін провадження додаткові докази, які можуть свідчити про відсутність в діях померлого засудженого складу або події кримінального правопорушення, але яким не надано оцінку судами попередніх інстанцій, зобов'язаний провести судовий розгляд провадження по суті як суд факту з метою реабілітації засудженого та ухвалити рішення по суті касаційної скарги».

СПИСОК використаних джерел:

1. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності правоохоронних органів: Закон України від 18.07.2024. № 3886-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3886-20#n8> (дата звернення: 12.11.2024).
2. Постанова об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 07.10.2024 у справі № 278/1566/21 (провадження № 51-2555кмо24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122302589> (дата звернення: 12.11.2024).
3. Капліна О.В. Проблеми реабілітації у кримінальному процесі України : автореф.

- дис. кан. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 1998. 19 с.
4. Мазур М.Р. Захист прав та законних інтересів реабілітованих у кримінальному процесі : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2011. 238 с.
 5. Павич Х.М. Закриття кримінального провадження судом першої інстанції : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2017. 291 с.
 6. Остренко М.В. Інститут реабілітації у кримінальному процесі : дис.. ...доктора філософії : 081. Київ, 2023. 270 с.
 7. Токаренко К.В. Процесуальний порядок закриття кримінального провадження : дис.. ...кан. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 209 с.
 8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2537> (дата звернення 15.11.2024).
 9. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар: у 2 т. Т. 1 / О.М. Бандурка, ін.; за заг. ред.: В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. Харків: Право, 2012. 768 с.
 10. Остренко М.В. Діючий порядок «реабілітації померлих» як елемент інституту реабілітації в чинному Кримінальному процесуальному кодексі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 239–246.
 11. Басиста І.В. Застосування положень ст. 440 КПК України і п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК України у випадку смерті засудженого, виправданого до завершення розгляду касаційної скарги. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2019. Випуск 68. С. 212–221.